

ПРАКТИКА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО УКРАЇНИ

Том 3

ЗБІРНИК РІШЕНЬ

у справах про право на свободу та особисту недоторканність
(стаття 5 Конвенції про захист прав людини
і основоположних свобод)

(Кожен має право на свободу та особисту недоторканність)

*Вибрані рішення набули статусу остаточного
відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції*

Харків
«Право»
2021

Серія заснована в 2020 р.

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
(постанова № 2 від 22 січня 2021 р.)*

Упорядники:

В. В. Сокурєнко, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений юрист України, генерал поліції третього рангу, ректор Харківського національного університету внутрішніх справ;

В. С. Батиргарєєва, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, директор Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України;

О. С. Бакумов, кандидат юридичних наук, доцент, народний депутат України, голова підкомітету з питань кримінального законодавства та протидії злочинності Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності;

Л. В. Могілевський, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;

М. О. Соколенко, молодший науковий співробітник лабораторії «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю» Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, адвокат;

О. О. Хань, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу організації наукової роботи Харківського національного університету внутрішніх справ;

В. В. Чумак, доктор юридичних наук, доцент, т. в. о. начальника відділу організації наукової роботи Харківського національного університету внутрішніх справ

Збірник рішень у справах про право на свободу та особисту недоторканність (стаття 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) / [упоряд.: В. В. Сокурєнко, В. С. Батиргарєєва, О. С. Бакумов та ін.]. – Харків : Право, 2021. – 454 с. – (Практика Європейського суду з прав людини щодо України ; т. 3).

ISBN 978-966-998-158-5

Ґрунтуючись на величезному досвіді та загальнолюдських цінностях, механізм європейської інтеграції зараз є ефективною відповіддю на виклики глобалізації, розбудову правового механізму захисту прав людини. Україна має розробити власні підходи до вирішення проблем, що пов'язані із реалізацією правоохоронної функції держави, побудовою ефективного державно-правового механізму захисту прав громадян. Важливим напрямом протидії правопорушенням є їх профілактика, що досягається, зокрема, через підвищення обізнаності діючих працівників правоохоронних органів, суддів, прокурорів, адвокатів про міжнародно-правові механізми захисту осіб від свавільного порушення прав людини.

Представлений збірник містить вичерпний перелік рішень Європейського суду з прав людини щодо України за статтею 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, порушником в яких визнавалась Україна. Додатковою перевагою збірника є те, що рішення, викладені в ньому, структуровані за категоріями справ та мають короткий виклад основних висновків суду по них.

УДК 341.64:061.1ЄС(0837)

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І

РІШЕННЯ ПРО ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

СПРАВА «АКИМЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF AKYMENKO v. UKRAINE)	16
--	----

Суд повторює, що вирази «законний» та «відповідно до процедури, встановленої законом» у пункті 1 статті 5 Конвенції по суті посилаються на національне законодавство та встановлюють зобов'язання забезпечувати дотримання його матеріальних та процесуальних норм. Хоча саме національні органи влади (зокрема, суди) повинні тлумачити та застосовувати національне законодавство, відповідно до пункту 1 статті 5 Конвенції недотримання національного законодавства призводить до порушення Конвенції, тому Суд може та повинен розглянути, чи було дотримано такий закон. Для оцінки дотримання пункту 1 статті 5 Конвенції має проводитись принципова відмінність між *ex facie* недійсними постановами про тримання під вартою – наприклад, ухваленими судом з перевищенням повноважень, або коли зацікавлену сторону не було повідомлено належним чином про судові засідання, – та *prima facie* дійсними та ефективними постановами про тримання під вартою, якщо тільки вони не були скасовані вищестоящим судом.

СПРАВА «БУДАН ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF BUDAN v. UKRAINE)	19
--	----

Суд зазначає, що для того, щоб позбавлення свободи можна було вважати несавільним, недостатньо лише відповідності цього заходу вимогам національного законодавства; він також має бути необхідним за конкретних обставин. Тримання під вартою відповідно до підпункту «с» пункту 1 статті 5 Конвенції має відповідати вимозі щодо пропорційності, яка вимагає існування обґрунтованого рішення, у якому здійснюється оцінка відповідних аргументів «за» і «проти» звільнення. Аргументи «за» і «проти» звільнення, у тому числі ризик перешкоджання обвинуваченим належному здійсненню провадження, не можуть оцінюватися абстрактно, а обґрунтованим рішенням є таке, що підтверджується фактичними доказами. Органи влади повинні оцінити, чи є взяття заявника під варту конче необхідним для забезпечення його присутності в суді, та чи можуть інші, менш суворі заходи, бути достатніми для досягнення цієї цілі. Також дуже важливим чинником оцінювання аргументів «за» і «проти» є вік обвинуваченого: так, взяття під варту неповнолітніх має застосовуватися лише як крайній захід і лише на якомога коротший строк.

СПРАВА «ЧЕНЧЕВІК ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF CHENCHEVİK v. UKRAINE)	24
--	----

Заявник скаржився на порушення пункту 1 статті 5 Конвенції, оскільки слідчий склав протокол про його затримання як підозрюваного більше ніж через десять годин після його фактичного затримання. Вперше заявника було позбавлено свободи 31 березня 2010 року о 14 год. 30 хв. і згодом о 16 год. 30 хв., коли його затримали після втечі, тоді як протокол про його затримання було складено лише 01 квітня 2010 року приблизно о 00 год. 25 хв. Повертаючись до аргументів Уряду, Суд готовий погодитись, що органи влади діяли у надзвичайних обставинах, за яких необхідність вжиття негайних заходів обумовлювалась забезпеченням доказів, а подальша втеча заявника виправдовувала певну затримку в офіційному оформленні його затримання у передбаченому законодавством порядку. Проте за цих обставин і з огляду на обрану форму затримання на підставі рішення слідчого Суд не вбачає жодних законних підстав для затримки у такому оформленні після позбавлення заявника свободи вдруге 31 березня 2010 року. Уряд не навів жодних аргументів або доказів щодо цього.

СПРАВА «ГАЛЬ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF GAL v. UKRAINE) 34

Заявник доводив, що перебував під вартою без рішення суду протягом більше сімдесяти двох годин. Він також стверджував, що для тримання його під вартою не було обґрунтованої підозри або інших підстав. Уряд зазначив, що заявник постав перед судом через сімдесят дві години та десять хвилин з часу його фактичного затримання. Суд зазначає, що коли максимальний строк тримання під вартою є абсолютно чітким і визначеним законодавством, а отже заздалегідь відомим, органи влади, відповідальні за тримання під вартою, зобов'язані вжити усіх необхідних заходів для забезпечення неперевищення дозволеної тривалості тримання під вартою. Наведених міркувань достатньо для висновку Суду, що тримання заявника під вартою протягом періоду, який перевищував сімдесят дві години без рішення суду, зробило таке тримання свавільним та незаконним.

**СПРАВА «ГАРЬКАВИЙ ПРОТИ УКРАЇНИ»
CASE OF GARKAVYY v. UKRAINE 42**

Суд нагадує що, коли йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності. Отже, неодмінна вимога полягає в тому, що умови, за яких має здійснюватися позбавлення свободи, мають бути чітко сформульовані в національному законі і що застосування самого цього закону має бути передбачуваним і відповідати в цьому відношенні нормі «законності», яку встановлює Конвенція і згідно з якою всі закони мають бути сформульовані з достатньою чіткістю, що дозволяє громадянину – при потребі за допомогою одержання відповідної консультації – передбачити достатньою за даними обставинами мірою наслідки, до яких може призвести дана дія. Суд уже розглядав ситуації, в яких адміністративний арешт, який формально підпадає під дію пункту 1(а) статті 5, використовувався для забезпечення перебування особи під вартою для інших цілей. Суд вважає, що обставини справи свідчать про те, що у цій справі заявник перебував у такій самій ситуації. На думку Суду, такі дії органів державної влади не сумісні з принципом юридичної визначеності, вони є свавільними і суперечать принципу верховенства права.

**СПРАВА «КАТАН ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF KATAN v. UKRAINE) 52**

Заявниця трималась під вартою до 25 березня 2009 року, коли строк тримання її під вартою було далі продовжено судом першої інстанції. Ухваливши постанову про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту від 05 лютого 2009 року, районний суд не встановив жодного строку. Крім того, він просто послався на підстави, наведені у доводах слідчого, без будь-якої перевірки правдоподібності підстав, на які він посилався, за конкретних обставин справи заявниці. Вбачається, що з наявних у Суду матеріалів справи нічого не вказує, що до обрання заявниці запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, вона намагалася перешкодити слідству, вплинути на свідків або ухилитися від слідства, або що існували інші підстави, які виправдовували тримання її під вартою на стадії досудового розслідування.

СПРАВА «ХАРЧЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ» 58

Суд зазначає, що взяття заявника під варту з самого початку було санкціоноване прокурором Ватутінського району 7 квітня 2001 року. Суд зазначає, що стосовно продовження строку тримання заявника під вартою з 4 червня до 4 липня 2001 року жодне судове рішення не ухвалювалося. Продовження строку тримання заявника під вартою було санкціоновано прокурором, який був стороною у справі і якого не можна в даному випадку вважати «незалежною посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу». Суд зауважує, що хоча 15 жовтня 2001 року суд залишив без змін обраний заявникові запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, він не встановив, на який строк продовжується ув'язнення заявника, і не вмотивував

свого рішення. Через це заявник залишився у стані невизначеності щодо підстав тримання його під вартою після зазначеної дати. У цьому зв'язку Суд повторює, що відсутність підстав в судових рішеннях щодо тримання під вартою протягом тривалого часу не відповідає принципу захисту від свавілля, закріпленому в пункті 1 статті 5.

СПРАВА «КОТІЙ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF KOTIY v. UKRAINE)..... 67

Суд вважає, що з 01 год 30 хв 14 листопада 2008 року заявника було позбавлено свободи у розумінні пункту 1 статті 5 Конвенції. Лише через кілька годин, а саме о 04 год 20 хв 14 листопада 2008 року, слідчий задокументував затримання заявника та склав протокол затримання, який передбачав затримання заявника на наступні сімдесят дві години у зв'язку з подіями, що відбулися кількома роками раніше. Слідчий не отримав попереднього дозволу суду, як цього вимагають стаття 29 Конституції та частина 4 статті 1652 КПК, а обґрунтував свою постанову положеннями статті 106 КПК, якою передбачено виняткові підстави для затримання особи без дозволу суду. Проте у протоколі затримання лише наводились ці загальні підстави та не вказувались будь-які конкретні обставини, які б обумовили застосування цього положення КПК у справі заявника. Без відповідної інформації протокол затримання не передбачав вагомої гарантії того, що затримання заявника здійснювалося на підставі обґрунтованої підозри, що він вчинив злочин.

**СПРАВА «КУШНІР ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF KUSHNIR v. UKRAINE) 78**

Суд зазначає, що сама лише відсутність протоколу затримання має вважатися серйозним недоліком, оскільки усталена позиція Суду полягає у тому, що невизнане тримання особи під вартою є повним запереченням фундаментально важливих гарантій, що містяться у статті 5 Конвенції, та являє собою найбільш серйозне порушення зазначеного положення. Відсутність фіксації такої інформації, як дата, час та місце затримання, ім'я затриманого, підстави для затримання та ім'я особи, яка здійснила затримання, повинні розглядатися як недотримання вимоги щодо законності та невідповідність самій меті статті 5 Конвенції.

**СПРАВА «НУР АХМЕД ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF NUR AHMED AND OTHERS v. UKRAINE) 82**

Заявники виїхали з Сомалі та у різні дати незаконно в'їхали до України з Росії без жодних документів, які б посвідчували їхню особу або дозволяли в'їзд чи перебування. Вони проживали у м. Вінниця, де згодом працівники міліції затримали їх як мігрантів без документів. Суд встановив, що було порушено пункт 1 статті 5 Конвенції щодо другого – дев'ятого заявників у зв'язку з відсутністю протоколів про їхнє затримання та тримання їх під вартою до ухвалення постанов суду про їхнє затримання; порушено пункт 1 статті 5 Конвенції щодо другого – п'ятого заявників у зв'язку з триманням їх під вартою на підставі постанов національного суду про їхнє затримання за відсутності рішення стосовно їхнього видворення

**СПРАВА «РУСЛАН ЯКОВЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF RUSLAN YAKOVENKO v. UKRAINE)..... 97**

Суд зазначає, що підсудний вважається таким, що перебуває під вартою «після засудження компетентним судом» у розумінні підпункту «а» пункту 1 статті 5 Конвенції, з моменту оголошення вироку судом першої інстанції, навіть якщо він ще не набрав законної сили і його можна оскаржити. У зв'язку з цим Суд доходив висновку, що словосполучення «після засудження» не може тлумачитися як таке, що обмежується вироком, який набрав законної сили, оскільки це виключатиме випадки затримання під час судового засідання осіб, яких за результатами судового розгляду було засуджено і які на такий судовий розгляд з'явилися, ще будучи вільними, незалежно від доступних їм засобів юридичного захисту

СПРАВА «СІРЕНКО ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF SIRENKO AND OTHERS v. UKRAINE)	108
---	-----

17 листопада 2012 року Ленінський районний суд міста Донецька обрав заявнику запобіжний захід у вигляді тримання під вартою «у межах строку досудового слідства». Суд зазначає, що слідчий виправдав затримання заявника загальним посиленням на статтю 106 КПК України, зазначивши, що заявник міг спробувати ухилитися від правосуддя, перешкодити слідству та вплинути на свідків у провадженні. Жодних інших конкретних причин для затримання заявника на підставі згаданого положення КПК України у протоколі про затримання зазначено не було. На думку Суду, за відсутності чітких ознак щодо будь-яких спроб заявника ухилитися від правосуддя, перешкодити слідству або вплинути на свідків у провадженні, не можна стверджувати, що органи державної влади стикнулися із можливістю виникнення невідкладної ситуації, як, наприклад, затримання заявника *in flagrante delicto*. Загалом, нічого не свідчить, що загальна вимога щодо отримання попереднього дозволу суду не могла або не мала бути виконана.

СПРАВА «УС ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF US v. UKRAINE)	116
--	-----

Заявник скаржився за підпунктом «с» пункту 1 статті 5 Конвенції, що його затримання у Вознесенському відділі міліції з приблизно 15 год. 00 хв. 13 жовтня до 15 год. 30 хв. 14 жовтня 2010 року було незадокументованим, а тому – незаконним. Суд також зазначає, що, як вбачається з матеріалів справи, 13 жовтня 2010 року правоохоронні органи не зробили жодного запису щодо затримання заявника, а відповідний протокол про затримання склали лише 14 жовтня 2010 року о 15 год. 40 хв. Крім того, Суд зазначає, що за відсутності відповідних записів у книзі обліку затриманих і доставлених осіб, відповідно до яких заявника було б офіційно визнано підозрюваним, йому не було роз'яснено жодне з процесуальних прав, якими він міг скористатися на той момент. З огляду на ці обставини заявник не міг ефективно користуватися різноманітними процесуальними гарантіями, закріпленими в Конвенції та національному законодавстві.

СПРАВА «ВАГАПОВ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF VAGAPOV v. UKRAINE)	119
--	-----

У цій справі 25 січня 2011 року Апеляційний суд АР Крим вирішив змінити обраний заявнику запобіжний захід з підписки про невиїзд на взяття під варту з огляду на серйозність і характер відповідних злочинних дій. Як встановив Суд, ніщо у доводах Уряду та наявних матеріалах не свідчать, що Апеляційний суд АР Крим здійснив належну оцінку фактів щодо необхідності застосування такого запобіжного заходу за цих обставин, зокрема з огляду на встановлену заявнику інвалідність. Апеляційний суд АР Крим також не вказав, який ризик виправдовував тримання заявника під вартою, наприклад, ризик його втечі, впливу на свідків або перешкодження розслідуванню. Крім того, за цих обставин не вбачається, що Апеляційний суд АР Крим здійснив належну оцінку відповідних фактів щодо необхідності застосування такого запобіжного заходу.

СПРАВА «ВОЛЯНИК ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF VOLYANYK v. UKRAINE)	125
---	-----

Суд зазначає, що у матеріалах справи немає доказів, що під час перебування під вартою заявник працював міліціонером і тому міг втручатися у розслідування. Той факт, що заявник працював охоронцем і мав вищу освіту, міг підтвердити тільки те, що у нього були достатні навички для перешкодження розслідуванню, а не те, що він дійсно збирався так вчинити. Суд погоджується з тим, що у справах, пов'язаних з організованою злочинністю і у яких кілька обвинувачених, ризик того, що затриманий, будучи звільненим, може чинити тиск на свідків та співучасників

або у інший спосіб перешкоджати провадженню, часто є особливо великим. Проте той факт, що особу обвинувачують у злочинній змові, не є сам по собі достатнім для виправдання тривалих періодів тримання під вартою – особисті обставини та поведінка особи завжди повинні братися до уваги. У цій справі не має жодних ознак того, що національні суди у який-небудь спосіб перевірили, чи дійсно заявник намагався або планував залякати свідків або у інший спосіб перешкодити відправленню правосуддя.

СПРАВА «ВОЙКІН ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»

(CASE OF VOYKIN AND OTHERS v. UKRAINE)..... 128

Суд зазначає, що однією з основних підстав для затримання заявника було оголошення його у розшук міліцією. У своїй практиці Суд встановлював, що сам факт «оголошення у розшук» не означає, що особа переховується від слідства. Важливим фактором при оцінці ризику ухилення від слідства є реальна поведінка підозрюваного, а не його формальний статус «особи, оголошеної у розшук». Також Суд зазначає, що єдиною підставою для продовження тримання першого заявника під вартою була відсутність даних про його особу. З огляду на той факт, що перший заявник був працівником міліції, та що міліція на той момент розслідувала його справу вже близько десяти місяців, Суд вважає, що слідство мало достатньо можливостей зібрати дані про його особу. Отже, Суд погоджується з аргументом першого заявника, що тримання його під вартою протягом цього періоду ґрунтувалося на вигаданій підставі.

РОЗДІЛ II

РІШЕННЯ ПРО ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД У СПРАВАХ ПРО НАДАННЯ ПРИМУСОВОЇ ПСИХІАТРИЧНОЇ ДОПОМОГИ

СПРАВА «АКОПЯН ПРОТИ УКРАЇНИ»

(CASE OF AKOPYAN v. UKRAINE) 141

Згідно з практикою Суду особа не може бути позбавлена волі як «психічнохвора», якщо не дотримано трьох нижченаведених мінімальних умов: по-перше, має бути достовірно доведено, що особа є психічно хворою; по-друге, психічний розлад повинен бути такого виду або ступеня, що слугує підставою для примусового тримання у психіатричній лікарні; по-третє, обґрунтованість тривалого тримання у психіатричній лікарні залежить від стійкості такого захворювання.

СПРАВА «АНАТОЛІЙ РУДЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

(CASE OF ANATOLIY RUDENKO v. UKRAINE)..... 154

Тримання особи, яку вважають психічно хворою, під вартою має відповідати цілям пункту 1 статті 5 Конвенції, що полягає у запобіганні позбавлення осіб волі у свавільний спосіб, а також відповідати цілям обмеження, зазначеного у підпункті «е». у цій справі відсутні ознаки того, що національні суди критично оцінювали висновки експертів щодо психічного стану заявника та потреби у примусовому психіатричному лікуванні. Вони не вимагали жодних пояснень щодо того, чому ті ж риси поведінки, які заявник послідовно демонстрував (егоцентризм, надвисока самооцінка, категоричність суджень, надзвичайна чутливість до невдач), розцінювалися як такі, що не виявляють жодного психіатричного захворювання в одному випадку, та як такі, що виявляють таке захворювання, – в іншому. Суд також зазначає, що усі акти судово-психіатричних експертиз, у яких йшлося про необхідність застосування до заявника примусових заходів медичного характеру, було складено спеціалістами тієї самої лікарні, без врахування іншої, незалежної думки.

РІШЕННЯ У СПРАВІ «І. Н. ПРОТИ УКРАЇНИ»

(CASE OF I. N. v. UKRAINE)..... 169

Зважаючи на відсутність «справедливих та належних процедур» позбавлення свободи у відповідності до Наказу № 225, яким національні органи влади обґрунтовували примусову госпіталізацію заявника у період з 19 березня до 07 вересня 2000 року; непроведення повторної оцінки ситуації заявника у період з 04 квітня до 07 вересня 2000 року, коли набув чинності новий закон; встановлену національними судами невідповідність дій органів влади у період з 07 вересня до 04 грудня 2000 року вимогам національного законодавства; та відсутність доказів того, що поведінка заявника становила небезпеку для нього самого або для оточуючих впродовж усього періоду його примусової госпіталізації, Суд доходить висновку, що у справі заявника було порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

СПРАВА «КУЧЕРУК ПРОТИ УКРАЇНИ»

CASE OF KUCHERUK v. UKRAINE 183

Із 17 липня 2002 року заявник проходив стаціонарне лікування в лікарні. Судову постанову про примусове психіатричне лікування заявника було скасовано 7 липня 2003 року. Але заявника не випускали з лікарні до 6 серпня 2003 року. Уряд вважав, що позбавлення заявника свободи протягом зазначеного періоду було наслідком повільної доставки копії судової постанови від 7 липня 2003 року з Комінтернівського суду до лікарні та необхідності попередити компетентні органи про звільнення психічно хворої особи. Суд зазначає, що адміністративні формальності, пов'язані зі звільненням, не можуть слугувати виправданням затримки більше ніж на кілька годин.

СПРАВА «РОМАНОВ ПРОТИ УКРАЇНИ»

(CASE OF ROMANOV v. UKRAINE)..... 200

Суд зауважує, що у постанові районного суду від 04 серпня 2011 року про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді взяття під варту строк такого тримання під вартою встановлено не було. Суд також зазначає, що 19 вересня 2011 року – тобто до закінчення встановленого строку – постанова слідчого про примусове психіатричне лікування заявника та матеріали справи були направлені на розгляд районному суду. Однак до 02 грудня 2011 року районний суд не ухвалював жодного рішення щодо тримання заявника під вартою. Отже, законних підстав для тримання заявника під вартою з 25 вересня до 02 грудня 2011 року, вочевидь, не було. Суд зазначає, що Уряд не навів жодних пояснень щодо того, чи існували якісь конкретні обставини, які б виправдали період у понад два місяці до переведення заявника із СІЗО в психіатричну лікарню.

СПРАВА «ЗАЙЧЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ (№ 2)»

(CASE OF ZAICHENKO v. UKRAINE (no. 2)) 206

Суд зазначає, що з 23 до 24 липня та з 14 вересня до 8 жовтня 2009 року (загалом двадцять п'ять днів) заявник всупереч його волі тримався у психіатричній лікарні з метою проведення психіатричної експертизи для встановлення його осудності у справі про адміністративне правопорушення. Суд зазначає, що у цій справі єдиною підставою поміщення заявника до психіатричної лікарні були сумніви судді щодо стану психічного здоров'я заявника, які впливали з образливих та грубих висловів заявника щодо інших суддів. Суддя призначив стаціонарну психіатричну експертизу заявника, що означало поміщення його до психіатричної лікарні на строк до 30 діб, без отримання попереднього медичного висновку та за відсутності у матеріалах справи будь-яких медичних або інших документів, які б обумовлювали таке рішення. Зазначені вище міркування призводять до висновку Суду, що примусове тримання заявника у психіатричній лікарні з 23 до 24 липня та з 14 вересня до 8 жовтня 2009 року не відповідало вимогам підпункту «е» пункту 1 статті 5 Конвенції.

РОЗДІЛ III

РІШЕННЯ ПРО ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 3 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

СПРАВА «БЕЛОУСОВ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF BELOUSOV v. UKRAINE)..... 218

У цій справі Суд, з урахуванням висновків у пункті 83, вважає, що тримання заявника під вартою у розумінні підпункту «с» пункту 1 статті 5 Конвенції почалося вранці 18 липня 2005 року. До 22 липня 2005 року воно не було об'єктом судового контролю. Суд вважає, що такий чотириденний строк неявки до суду не відповідає вимозі негайності, що міститься у пункті 3 статті 5 Конвенції. Суд нагадує, що впродовж вищезазначеного строку заявник тримався під вартою у незаконний і свавільний спосіб та зазнав серйозного жорстокого поводження з боку працівників міліції. Негайний судовий контроль міг би запобігти всім цим подіям.]

СПРАВА «БЕВЗ ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF BEVZ AND OTHERS v. UKRAINE)..... 228

Суд зазначає, що національні суди неодноразово обґрунтовували подальше тримання заявників під вартою посиланням на відсутність підстав для їхнього звільнення (див. пункт 6), тоді як пункт 3 статті 5 Конвенції передбачає застосування протилежного підходу і вимагає від національних органів влади наводити підстави для продовження строку тримання особи під вартою. Вбачається, що національні суди не намагалися продемонструвати наявність конкретних фактів, які б доводили, що стверджувані ризики переважали над принципом поваги до особистої свободи. Фактично тягар доведення було невірно перекладено на заявників

СПРАВА «БУРЯГА ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF BURYAGA v. UKRAINE)..... 235

Суд зазначає, що тяжкість висунутих заявникові обвинувачень, ризик ухилення від слідства та суду, а також ризик перешкоджання здійсненню правосуддя були підставами для винесення постанови про обрання щодо заявника запобіжного заходу (див. пункт 8 вище). Надалі, продовжуючи строк тримання заявника під вартою, прокурори та суди або наводили ті ж самі підстави, або взагалі не наводили підстав у своїх рішеннях, а лише посилялися на належність раніше обраного запобіжного заходу. Проте, згідно з пунктом 3 статті 5 Конвенції після спливу певного часу саме тільки існування обґрунтованої підозри перестає бути підставою для позбавлення свободи і судові органи зобов'язані навести інші підстави для продовжуваного тримання під вартою.

СПРАВА «ГАРУМОВ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF GARUMOV v. UKRAINE)..... 243

Суд зазначає, що всупереч аргументу Уряду ухвала районного суду від 02 червня 2017 року не містила чітких та конкретних підстав для тримання заявника під вартою, крім простого посилання на доводи слідчого, без будь-якого розгляду правдоподібності підстав, на які посилався останній. Суд також зазначає, що про тяжкість інкримінованих заявнику обвинувачень та ризик ухилення чи перешкоджання слідству було зазначено у першій ухвалі про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (див. там само). Проте з часом це обґрунтування не змінилося. До того ж, розглядаючи справу заявника приблизно через шість місяців після цього, національний суд повторив ті самі підстави, що наводилися на стадії досудового слідства, без надання будь-яких деталей.

СПРАВА «ІЗЗЕТОВ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF IZZETOV v. UKRAINE)..... 249

Суд, беручи до уваги особливо тривалий строк тримання заявника під вартою у цій справі, вважає, що підстави для цього повинні бути винятково серйозними. Проте,

ані з зауважень Уряду, ані з інших матеріалів справи не вбачається існування таких виняткових причин. За браком будь-яких конкретних свідчень щодо того, яким чином звільнення заявника до судового розгляду справи могло бути небезпечним або шкідливим для успішного розгляду справи, Суд не може прийняти точку зору, що загальна складність справи щодо дев'ятнадцяти членів банди може вважатися «достатньою» причиною для більш ніж п'ятирічного тримання під вартою заявника, який не мав до цього судимості та обвинувачувався тільки за одним епізодом розбійного нападу.

СПРАВА «КОРНІЙЧУК ПРОТИ УКРАЇНИ»

(CASE OF KORNIYCHUK v. UKRAINE)..... 257

Суд звертає увагу, що національні органи влади не надали ніякої оцінки доречному аргументу заявника, що його процесуальна поведінка свідчила про його готовність співпрацювати зі слідством. Так, він добровільно з'явився за викликом слідчого на допит, не зважаючи на надзвичайні сімейні обставини, що його дружина народжувала у той день. Крім того, вбачається, що в аргументах національних судів не міститься жодних ознак того, що вони належним чином розглянули можливість застосування у справі заявника будь-якого альтернативного, менш обтяжливого запобіжного заходу. Зокрема, не було надано жодного пояснення щодо їхньої відмови у задоволенні заяви про звільнення заявника під особисту поруку Президента Асоціації правників України.

СПРАВА «ЛАВРИК ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»

(CASE OF LAVRIK AND OTHERS v. UKRAINE)..... 266

Суд зауважує, що тяжкість висунутих проти заявників обвинувачень і ризик їхнього переховування чи перешкоджання відповідному слідству згадувалися у первинних рішеннях про обрання їм запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Ці причини залишалися головними підставами для тримання заявників під вартою до їхнього засудження або звільнення з-під варти. Крім того, Суд зазначає, що рішення про продовження строку тримання заявників під вартою були викладені у загальних формулюваннях і містили повторювані фрази. З них не вбачалося, що суди належним чином оцінили факти щодо необхідності застосування такого запобіжного заходу за обставин відповідних стадій провадження.

СПРАВА «МАКАРЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

CASE OF MAKARENKO v. UKRAINE 271

Суд нагадує, що обґрунтування будь-якого періоду тримання під вартою, незалежно від того, наскільки воно коротке, має бути переконливо продемонстроване органами влади. Обов'язок посадової особи, яка відправляє правосуддя, надавати відповідні та достатні підстави затримання – на додаток до наявності обґрунтованої підозри – покладається на неї з моменту ухвалення першого рішення про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під вартою, тобто, «негайно» після затримання. До обґрунтувань, які відповідно до практики Суду вважаються «відповідними» та «достатніми» доводами, входять такі підстави, як небезпека переховування від слідства, ризик чинення тиску на свідків або фальсифікації доказів, ризик змови, ризик повторного вчинення злочину, ризик спричинення порушення громадського порядку, а також необхідність захисту затриманого.

СПРАВА «МИХАНІВ ПРОТИ УКРАЇНИ»

(CASE OF MIKHANIV v. UKRAINE) 282

У зв'язку з цим Суд нагадує, що такий фактор, як існування обґрунтованої підозри у вчиненні особою злочинів, хоч і є відповідним, але не може бути єдиною підставою для виправдання тривалого періоду тримання під вартою. Існування ризику ухилення заявника від слідства обумовлювалось наявністю у нього

подвійного громадянства, а також тим, що заявник проживав у м. Києві, у той час як його місце проживання було офіційно зареєстровано у м. Дніпропетровську, крім того, він мав банківські рахунки в Естонській Республіці і там же мешкала його сім'я. Суд, припускаючи, що на початковому етапі ці обставини були відповідними та достатніми, зазначає, що ризик ухилення заявника від слідства зменшувався з плином часу його тримання під вартою. До того ж, оскільки провадження продовжувалось та процес збирання доказів закінчувався, ризик знищення доказів також ставав менш відповідним.

**СПРАВА «ОЛЕКСІЙ МИХАЙЛОВИЧ ЗАХАРКІН ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF OLEKSIY MYKHAYLOVYCH ZAKHARKIN v. UKRAINE)..... 292**

Суд повторює, що пункт 3 статті 5 Конвенції гарантує кожному, кого заарештовано або затримано за підозрою у вчиненні злочину, право на захист від свавільного чи безпідставного позбавлення волі. Воно структурно пов'язане з двома окремими складовими: ранніми етапами після затримання, коли особа потрапляє під контроль органів державної влади, та періодом до можливого судового розгляду, протягом якого підозрюваний може триматися під вартою або бути звільнений умовно або безумовно. Ці два аспекти гарантують різні права та, як вбачається, не пов'язані ані логічно, ані в часовому вимірі.

**СПРАВА «РАСПРЯХІН ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF RASPRYAKHIN v. UKRAINE)..... 300**

Суд встановив, що з плином часу тривале тримання заявника під вартою вимагало додаткового обґрунтування, проте суди не навели жодних конкретних підстав. Вбачається, що національні суди не намагалися продемонструвати наявність конкретних фактів, які б доводили, що стверджувані ризики переважали над принципом поваги до особистої свободи. Фактично тягар доведення було помилково перекладено на заявника. Суд зазначає, що національні суди неодноразово обґрунтовували подальше тримання заявника під вартою посиланням на відсутність підстав для його звільнення (див. пункт 8), тоді як пункт 3 статті 5 Конвенції вимагає застосування протилежного підходу, тобто національні органи влади мають наводити підстави для продовження строку тримання особи під вартою.

**СПРАВА «ШТЕПА ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF SHTEPA v. UKRAINE)..... 305**

Суд зазначає, що всупереч аргументу Уряду ухвала районного суду від 13 липня 2014 року не містила чітких та конкретних підстав для тримання заявниці під вартою, крім простого посилання на доводи слідчого, без будь-якої оцінки правдоподібності підстав, на які посилався останній. Суд також зауважує, що тяжкість висунутих проти заявниці обвинувачень та ризик її переховування чи перешкоджання слідству згадувалися у первинній постанові про обрання їй запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Проте з плином часу це обґрунтування не змінилося та далі складалося з тих самих шаблонних та стереотипних висновків. Крім того, розглянувши справу заявниці 13 лютого 2015 року, районний суд залишив без змін обраний заявниці запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, жодним чином не обґрунтувавши своє рішення.

**СПРАВА «СТАШУК ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF STASZUK v. UKRAINE)..... 310**

Суд зазначає, що підозри у вчиненні заявником тяжкого злочину та небезпека того, що заявник, іноземний громадянин, який не мав постійного місця проживання в Україні, міг переховуватися від слідства, спочатку могло виправдати тримання його під вартою. Проте з плином часу ці причини не змінювалися, а національні суди при продовженні строку тримання під вартою посилалися на повторювані формулювання, не зазначаючи конкретних обставин справи заявника.

СПРАВА «ВИШНЕВСЬКИЙ ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF VYSHNEVSKYY AND OTHERS v. UKRAINE)	315
---	-----

Суд вважає, що не оцінивши конкретні факти або не розглянувши можливість застосування інших запобіжних заходів як альтернативу триманню під вартою під час досудового слідства, та по суті постійно посиляючись на тяжкість обвинувачень, ризик ухилення або перешкодження заявниками слідству, органи державної влади продовжували строк тримання заявників під вартою під час провадження на підставах, які не можуть вважатися «достатніми» та «відповідними», щоб виправдати його тривалість.

РОЗДІЛ IV

РІШЕННЯ ПРО ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 4 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

СПРАВА «ГЕРАЩЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF GERASHCHENKO v. UKRAINE)	321
---	-----

Суд нагадує, що пункт 4 статті 5 Конвенції забезпечує заарештованим чи затриманим особам право на перегляд матеріально-правових і процесуальних умов, які з точки зору Конвенції є суттєвими для забезпечення «законності» позбавлення свободи. Це означає, що компетентний суд має перевірити не лише дотримання процесуальних вимог національного законодавства, а й обґрунтованість підозри, яка стала підставою для затримання, а також мети, з якою застосовувалися затримання та подальше тримання під вартою. Суд зауважує, що національний суд відмовився знову розглянути розумність тримання заявника під вартою на тій підставі, що він раніше вже виніс рішення щодо законності тримання його під вартою (див. пункт 46 вище), позбавляючи таким чином заявника права на перегляд законності тримання його під вартою, гарантованого пунктом 4 статті 5 Конвенції.

СПРАВА «ГУДЗЬ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF GUDZ v. UKRAINE)	330
---	-----

Суд зазначає, що відповідно до пункту 4 статті 5 Конвенції особи, яких тримають під вартою, повинні мати право на доступ до процедури оперативного перегляду законності продовжуваного тримання їх під вартою із врахуванням їх конкретного становища та особистих обставин. Суд зауважує, що у задоволенні клопотання від 24 грудня 2010 року було відмовлено без будь-якого обґрунтування. У задоволенні клопотань від 17 березня та 10 липня 2011 року було відмовлено на тій єдиній підставі, що, перебуваючи на свободі, заявник може продовжити вчиняти злочини або перешкоджати встановленню істини у справі. Проте в матеріалах справи не міститься жодних доказів на підтвердження фактичного існування таких ризиків. Отже, Суд доходить висновку, що відмови Сокальського районного суду у задоволенні клопотань заявника не були належним чином обґрунтовані.

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ІГНАТОВ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF IGNATOV v. UKRAINE)	336
--	-----

Суд нагадує, що пунктом 4 статті 5 Конвенції передбачено, що «суд без зволікання встановлює законність тримання під вартою». Ця вимога складається з двох аспектів: по-перше, можливість ініціювати судовий перегляд законності тримання під вартою має бути забезпечена невдовзі після взяття особи під варту і за необхідності через розумні періоди часу в подальшому. По-друге, такий перегляд має здійснюватися з належною сумлінністю. Суд звертає увагу, що клопотання заявника про заміну запобіжного заходу на більш м'який, не пов'язаний із триманням під вартою, від 27 грудня 2013 року та 15 серпня 2014 року були розглянуті лише 24 січня та 04 вересня 2014 року відповідно, що не відповідає вимозі перегляду без зволікань.

СПРАВА «КАПШТАН ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF KAPSHTAN v. UKRAINE)..... 343

Суд зазначає, що суд першої інстанції відмовив у задоволенні клопотань заявника про звільнення його з-під варти, поданих ним у 2010 році, вказавши на існування достатніх доказів того, що у випадку звільнення з-під варти заявник міг перешкодити провадженню, та пославшись на тяжкість інкримінованих йому обвинувачень і відсутність будь-яких законних підстав, які б виправдали його звільнення з-під варти (див. пункти 8–10). Він також зазначає, що суд першої інстанції не навів у своїх рішеннях жодних конкретних підстав, які б стосувалися аргументів заявника на користь його звільнення.

СПРАВА «МАЛИК ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF MALYK v. UKRAINE)..... 347

З-поміж процесуальних гарантій, пункт 4 статті 5 Конвенції вимагає, щоб судовий перегляд законності затримання проводився без зволікань, що означає, що такий перегляд має проводитися з необхідною швидкістю та без невиправданих затримок. У цій справі заявник подав свою скаргу наступного дня після його затримання, а саме 28 листопада 2009 року, вказавши підстави через які його затримання та тримання під вартою слід було визнати незаконними. Проте на час судового засідання 30 листопада 2009 року районний суд не виніс рішення щодо того, чи було затримання заявника та тримання його під вартою законним. Суд також не ухвалив чіткого рішення щодо подання слідчого. Замість того суд продовжив тримання заявника під вартою до десяти діб, обґрунтовуючи це тим, що слідчий мав надати додаткові відомості щодо особи заявника, його сімейного стану та способу життя. Суд не вбачає жодних виправдань нерозгляду скарги заявника того дня.

СПРАВА «ОРЛОВСЬКИЙ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF ORLOVSKIY v. UKRAINE) 354

Суд зауважує, що 18 березня 2009 року апеляційний суд Одеської області, вирішуючи питання про продовження строку тримання заявника під вартою та його клопотання про звільнення з-під варти, не надав жодної відповіді на конкретні доводи заявника щодо його звільнення з-під варти і також не навів жодних, навіть шаблонних, підстав для продовження тримання заявника під вартою. Апеляційний суд Одеської області також не встановив дату закінчення строку тримання заявника під вартою. Суд зазначає, що національний суд не виніс вмотивоване рішення, яке б обґрунтовувало продовження строку тримання заявника під вартою після закінчення досудового слідства та у якому було б надано оцінку твердженням заявника про безпідставність продовжуваного тримання його під вартою.

СПРАВА «ОСАКОВСЬКИЙ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF OSAKOVSKIY v. UKRAINE) 364

Суд зазначає, що відповідно до пункту 4 статті 5 Конвенції особи, що тримаються під вартою, мають право на доступ до процедури, за допомогою якої питання їхнього продовжуваного тримання під вартою може бути швидко розглянуто з урахуванням їхньої конкретної ситуації та особистого становища. Суд зауважує, що у цій справі судові органи неодноразово розглядали клопотання заявника про звільнення з-під варти та відмовляли в їхньому задоволенні. Проте у цих рішеннях не містилося жодного аналізу особистого становища та доводів заявника.

СПРАВА «ПІХУН ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF PIKHUN v. UKRAINE)..... 372

Суд встановив, що з постанови районного суду від 28 січня 2010 року вбачається, що засідання стосовно продовження строку тримання заявник під вартою було проведено за відсутності заявника та його захисника, яким, відповідно, не було надано можливість представити будь-які свої аргументи щодо тримання заявника під вартою. Оскільки заявник не зміг представити жодних аргументів під час провадження у районному суді в письмовій або усній формі, Суд вважає, що у зв'язку з цим він не зміг ефективно здійснити свої права за пунктом 4 статті 5 Конвенції. Отже, було порушено це положення.

СПРАВА «САМОЙЛЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»**CASE OF SAMOYLENKO v. UKRAINE** 381

Заявник стверджував, що ухвалена 07 червня 2010 року постанова суду про продовження строку тримання його під вартою порушила вимоги щодо справедливості, оскільки ані він, ані його захисник не були повідомлені про засідання та не були присутніми у залі суду. Уряд зазначив, що національне законодавство не зобов'язувало суди проводити засідання у присутності заявника або його захисника. Проте Суд визначив, оскільки заявник не мав можливості представити суду будь-які аргументи, письмово або усно, він не міг ефективно скористатися своїми правами за пунктом 4 статті 5 Конвенції у провадженні в апеляційному суді. Отже, було порушено процесуальний аспект зазначеного положення, оскільки не було дотримано принципу «рівності сторін».

СПРАВА «СІЗАРЄВ ПРОТИ УКРАЇНИ»**(CASE OF SIZAREV v. UKRAINE)** 386

Суд повторює, що, коли предметом розгляду є особиста свобода особи, він притримується дуже суворих стандартів, що стосуються дотримання державою вимог якнайшвидшого розгляду законності тримання під вартою. Суд зазначає, що апеляційна скарга представника заявника щодо взяття заявника під варту була подана до Апеляційного суду АРК 27 квітня 2004 року і розглянута 1 червня 2004 року, тобто, один місяць і п'ять днів потому. На думку Суду, питання, поставлені перед апеляційним судом не були надто складними. А матеріали, надані Суду, не містять жодних ознак того, що заявник або його представник сприяли затягуванню апеляційного провадження. Насправді, тривалість апеляційного провадження була пов'язана з діями органів влади. Таким чином, Суд доходить висновку, що тривалість апеляційного провадження щодо законності досудового тримання заявника під вартою суперечить вимозі пункту 4 статті 5 Конвенції щодо судового розгляду «без зволікань».

СПРАВА «ВІТРУК ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF VITRUK v. UKRAINE) 397

Суд нагадує, що пункт 4 статті 5 Конвенції передбачає право осіб, яких затримано або взято під варту, на перегляд процесуальних і матеріально-правових умов, які з точки зору Конвенції є суттєвими для забезпечення «законності» позбавлення їх свободи. Це означає, що компетентний суд має перевірити не лише дотримання процесуальних вимог національного законодавства, а й обґрунтованість підозри, на підставі якої здійснено затримання, та легітимність мети, з якою особу затримано і потім взято під варту. Суд зазначає, що з огляду на обставини цієї справи законність тримання заявника під вартою розглядалася національними судами кілька разів. Однак судові рішення про тримання заявника під вартою не повною мірою відповідають вимогам пункту 4 статті 5 Конвенції. Як видається, рішення, що розглядаються, повторювали стандартний перелік підстав для тримання заявника під вартою, жодним чином не досліджуючи правдоподібність цих підстав з огляду на конкретні обставини справи заявника.

СПРАВА «ЮРІЙ КОВАЛЬ ПРОТИ УКРАЇНИ»**(CASE OF YURIY KOVAL v. UKRAINE)** 407

Суд констатує, що у справі особи, чиє тримання під вартою підпадає під дію підпункту «с» пункту 1 статті 5 Конвенції, пункт 4 статті 5 Конвенції вимагає проведення засідання. Надання затриманому можливості бути заслуханим особисто або через представника включена до переліку основоположних гарантій процедури, що застосовується у питаннях позбавлення свободи. Однак пункт 4 статті 5 Конвенції не вимагає, щоб затриману особу заслуховували щоразу, коли вона подаватиме апеляційну скаргу на постанову про продовження строку тримання її під вартою, але вона повинна мати можливість скористатися своїм правом бути заслуханою з розумними інтервалами. Суд нагадує, що затриманий, як правило,

повинен мати право брати участь у засіданні, на якому розглядається питання тримання його під вартою. Особиста присутність затриманого завжди вимагається, коли суд має оцінити відомості про його особу, ризик втечі або його схильність до продовження злочинної діяльності, коли суд змінює підставу для тримання під вартою або продовжує строк тримання під вартою після спливу значного періоду часу

РОЗДІЛ V

РІШЕННЯ ПРО ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 5 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

СПРАВА «ХУДОБЕЦЬ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF KHUDOBETS v. UKRAINE)..... 419

Суд констатував порушення пункту 5 статті 5 Конвенції через відсутність або неадекватність компенсації за незаконне затримання або тримання під вартою: відсутність у національному законодавстві ефективного права на компенсацію.

СПРАВА «КУЩ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF KUSHCH v. UKRAINE)..... 422

Суд повторює, що пункт 5 статті 5 гарантує юридично закріплене право на відшкодування особам, які є потерпілими від затримання або тримання під вартою всупереч іншим положенням статті 5 Конвенції. Суд зазначає, що впродовж усього часу, поки тримання заявника під вартою формально відповідає національному законодавству, він не може вимагати відшкодування на національному рівні у зв'язку з цим. Крім того, законодавство України не передбачає будь-якого порядку відшкодування шкоди, завданої позбавленням свободи, яке Страсбурзький Суд визнав таким, що порушує одне з положень. Це означає, що один з принципів пункту 5 статті 5 Конвенції, а саме ефективне здійснення з достатнім рівнем впевненості права на відшкодування, гарантоване цим пунктом не було дотримано у цій справі.

СПРАВА «СІНЬКОВА ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF SINKOVA v. UKRAINE) 434

Суд нагадує, що пункт 5 статті 5 гарантує забезпечене правовою санкцією право на відшкодування тим, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч іншим положенням статті 5. Суд зазначає, що питання відшкодування за незаконне тримання під вартою регулюється в Україні Законом «Про відшкодування шкоди». Право на відшкодування виникає, зокрема, якщо незаконність тримання під вартою було встановлено судовим рішенням. Суд зазначає, що поки тримання заявниці під вартою формально відповідає вимогам національного законодавства, вона не може вимагати відшкодування у зв'язку з цим на національному рівні. Крім того, в Україні не має законодавчо передбаченої процедури для порушення провадження з метою відшкодування шкоди за позбавлення свободи, яке Страсбурзький Суд визнав таким, що порушує один з інших пунктів. Це означає, що один з принципів пункту 5 статті 5, а саме ефективне здійснення гарантованого ним права на відшкодування має забезпечуватися із достатнім рівнем визначеності.

СПРАВА «ТЕМЧЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF TEMCHENKO v. UKRAINE)..... 443

Суд нагадує, що пункту 5 статті 5 Конвенції дотримано, якщо існує можливість клопотати про відшкодування шкоди у зв'язку із позбавленням свободи, здійсненим з порушенням пунктів 1, 3 або 4. Отже, право на відшкодування шкоди, зазначене у пункті 5, передбачає, що порушення одного з попередніх пунктів статті 5 було встановлено або національним органом влади, або Судом. Суд зауважує відсутність свідчень того, що у ситуації заявника національне законодавство забезпечувало його право на відшкодування шкоди.

РОЗДІЛ І
РІШЕННЯ ПРО ПОРУШЕННЯ
ПУНКТУ 1 СТАТТІ 5
КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ
І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА «АКИМЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF AKYMENKO V. UKRAINE)

(Заява № 32567/11)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

04 липня 2019 року

Це рішення є остаточним, але може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Акименко проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи комітетом, до складу якого увійшли:

Йонко Грозєв (*Yonko Grozev*), Голова,

Габрієле Куцско-Штадльмайер (*Gabriele Kucsko-Stadlmayer*),

Ладо Чантурія (*Lado Chanturia*), судді,

та Мілан Блашко (*Milan Blaško*), заступник Секретаря секції,

після обговорення за зачиненими дверима 11 червня 2019 року
постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 32567/11), яку 18 травня 2011 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини (далі – Конвенція) громадянин України, пан Роман Володимирович Акименко (далі – заявник).

2. Заявника представляв захисник пан П. М. Собина, юрист, який практикує у м. Охтирка. Уряд України (далі – Уряд) представляв його Уповноважений, на останніх етапах провадження пан І. Ліщина.

3. 03 грудня 2015 року про скаргу заявника на тримання під вартою з 25 квітня до 25 липня 2011 року було повідомлено Уряд, а решту скарг у заяві було визнано неприйнятними відповідно до пункту 3 Правила 54 Регламенту Суду.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Заявник народився у 1977 році та проживає у м. Охтирка.
5. 26 липня 2010 року заявника затримали за підозрою в ухиленні від сплати податків. Досудове тримання його під вартою неодноразово продовжувалося. Зокрема, 18 лютого 2011 року Апеляційний суд Сумської області продовжив його на дев'ять місяців (до 25 квітня 2011 року).
6. 22 квітня 2011 року суддя Апеляційного суду Сумської області виніс ще одну таку постанову про продовження, цього разу на дванадцять місяців (тобто до 25 липня 2011 року). Ця постанова оскарженню не підлягала.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

7. Стаття 156 Кримінально-процесуального кодексу 1960 року у редакції, чинній на момент подій (втратив чинність 20 листопада 2012 року з набранням чинності новим кодексом), обмежувала початкові строки досудового розслідування до двох місяців, проте передбачала можливість продовження строку досудового тримання: (1) до чотирьох місяців – суддею того суду, який виніс постанову про застосування до відповідної особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; (2) до дев'яти місяців – суддею апеляційного суду; та (3) до вісімнадцяти місяців – суддею Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

8. Заявник скаржився, що тримання його під вартою з 25 квітня до 25 липня 2011 року було незаконним відповідно до пункту 1 статті 5 Конвенції, яка передбачає таке:

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

...(с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення ...»

A. Прийнятність

9. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Вона також не є непринятною з будь-яких інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною.

B. Суть

10. Заявник стверджував про незаконність тримання його під вартою з 25 квітня до 25 липня 2011 року, зокрема, у зв'язку з тим, що запобіжний захід було обрано апеляційним судом, який відповідно до національного законодавства не був уповноваженим ухвалювати таке рішення.

11. Уряд заперечив проти цього аргументу. На його думку, продовження строку тримання заявника під вартою до дванадцяти місяців суддею апеляційного суду не суперечило положенням національного законодавства щодо продовження строку тримання під вартою до вісімнадцяти місяців, та мало б санкціонуватися суддею Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ.

12. Суд повторює, що вирази «законний» та «відповідно до процедури, встановленої законом» у пункті 1 статті 5 Конвенції по суті посилаються на національне законодавство та встановлюють зобов'язання забезпечувати дотримання його матеріальних та процесуальних норм. Хоча саме національні органи влади (зокрема, суди) повинні тлумачити та застосовувати національне законодавство, відповідно до пункту 1 статті 5 Конвенції недотримання національного законодавства призводить до порушення Конвенції, тому Суд може та повинен розглянути, чи було дотримано такий закон (див., серед багатьох інших посилань, рішення у справі «Ассанідзе проти Грузії» [ВП] (*Assanidze v. Georgia*) [GC], заява № 71503/01, пункт 171, ЄСПЛ 2004-II). Для оцінки дотримання пункту 1 статті 5 Конвенції має проводитись принципова відмінність між *ex facie* недійсними постановами про тримання під вартою – наприклад, ухваленими судом з перевищенням повноважень, або коли зацікавлену сторону не було повідомлено належним чином про судові засідання, – та *prima facie* дійсними та ефективними постановами про тримання під вартою, якщо тільки вони не були скасовані вищестоящим судом. Постанова про тримання під вартою вважатиметься *ex facie* недійсною, якщо помилка у постанові становила «грубе та очевидне порушення» у винятковому розумінні, визначеному практикою Суду (див. рішення у справі «Моорен проти Німеччини» [ВП] (*Mooren v. Germany*) [GC], заява № 11364/03, пункт 75, від 09 липня 2009 року з подальшими посиланнями).

13. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд не може не погодитись з аргументом Уряду (пункт 11). Він також зазначає, що відповідне процесуальне законодавство (див. пункт 7) чітко уповноважувало суддю апеляційного суду продовжувати строк досудового тримання під вартою підозрюваного до дев'яти місяців. Воно не нада-

вало судді зазначеного суду право виносити постанову про будь-яке подальше тримання під вартою, яке виходило за межі цього строку, надаючи таке право судді Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ.

14. З цього випливає, що тримання заявника під вартою з 25 квітня до 25 липня 2011 року здійснювалося не «відповідно до процедури, встановленої законом». З огляду на важливість права на свободу та особисту недоторканість, закріпленого пунктом 1 статті 5 Конвенції, Суд вважає, що відповідна помилка становила «грубе та очевидне порушення». Отже, було порушено це положення.

II. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

15. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.»

16. Заявник вимагав 13 000 євро в якості відшкодування моральної шкоди. Уряд вважав цю вимогу необґрунтованою та надмірною.

17. Здійснюючи оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 4 500 євро в якості відшкодування моральної шкоди.

18. Заявник не вимагав компенсації судових та інших витрат. Отже, Суд не зобов'язаний щось присуджувати за цим пунктом.

19. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* заяву прийнятною;

2. *Постановляє*, що було порушено пункт 1 статті 5 Конвенції;

3. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців держава-відповідач повинна сплатити заявнику 4 500 (чотири тисячі п'ятсот) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись, в якості відшкодування моральної шкоди; ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(б) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначену суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

4. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 04 липня 2019 року відповідно до пунктів 2 та 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Мілан Блашко
(*Milan Blaško*)
Заступник Секретаря

Йонко Грозєв
(*Yonko Grozev*)
Голова

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «БУДАН ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF BUDAN V. UKRAINE)**

(Заява № 38800/12)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

14 січня 2016 року

Це рішення є остаточним, але може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Будан проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи Комітетом, до складу якого увійшли:

Андре Потоцький (*André Potocki*), Голова,

Ганна Юдківська (*Ganna Yudkivska*),

Сіюфра О'Лірі (*Síofra O'Leary*), судді,

та Мілан Блашко (*Milan Blaško*), заступник Секретаря секції,

після обговорення за зачиненими дверима 15 грудня 2015 року постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 38800/12), яку 14 червня 2012 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянин України, пан Едуард Юрійович Будан (далі – заявник).

2. Уряд України (далі – Уряд) представляв його Уповноважений, на останніх етапах провадження – пан Б. Бабін з Міністерства юстиції України.

3. 22 квітня 2014 року про заяву було повідомлено Уряд.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Заявник народився у 1996 році та до свого затримання проживав у с. Жовтень Одеської області.

5. 21 травня 2012 року заявник та його двоюрідний брат М. поїхали до м. Донецьк, що знаходиться приблизно у семиста кілометрах від Жовтня.

6. 24 травня 2012 року вони вихопили сумку у жінки, яка сиділа на зупинці трамваю у м. Донецьк.

7. Згідно з твердженнями заявника 24 травня 2012 року його та М. було затримано міліцією на автовокзалі м. Донецьк при спробі продати мобільний телефон, який вони знайшли у викраденій сумці.

8. Згідно з наявним у Суду протоколом затримання заявника і М. було затримано міліцією 25 травня 2012 року.

9. 25 травня 2012 року заявника було допитано міліцією, і він показав, що живе у с. Жовтень зі своєю матір'ю, Вірою Одажиу, та двома сестрами, і що він не працює та не навчається. Заявник також засвідчив, що «на даний час [він веде] жебрацький спосіб життя». Крім того, заявник розповів міліції, що 21 травня 2012 року він та М. вирушили з Жовтня до Донецька, аби «заробити трохи грошей». 22 травня 2012 року вони приїхали до м. Донецьк та впродовж трьох наступних днів заробляли гроші, граючи музику у трамваях. 24 травня 2012 року вони вкрали

сумку і пішли на автовокзал м. Донецьк, оскільки мали намір повернутися додому, у с. Жовтень. Проте на автовокзалі їх було затримано міліцією.

10. 25 травня 2012 міліцією заявникові в якості захисника було призначено адвоката Л.

11. 26 травня 2012 року заявника було доправлено до Донецького ізолятора тимчасового тримання.

12. 28 травня 2012 року заявникові було пред'явлено обвинувачення у вчиненні грабежу. Того ж дня слідчий В. надіслав до Київського районного суду м. Донецька подання про обрання заявникові в якості запобіжного заходу тримання під вартою. Він зазначив, що заявник обвинувачується у вчиненні тяжкого злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком до семи років, та що, перебуваючи на свободі, він може перешкодити встановленню істини у кримінальній справі, переховуватись від слідства та суду, продовжувати злочинну діяльність, оскільки походить з бідної сім'ї і не отримує від неї жодної фінансової підтримки, за місцем своєї реєстрації не проживає, і «з раннього віку займається жебракуванням по всій території України». Слідчий також зазначив, не надавши додаткових пояснень, що у разі звільнення заявник може вплинути на потерпілу.

13. 31 травня 2012 року міліцією заявникові замість адвоката Л. в якості захисника було призначено адвоката П.

14. 1 червня 2012 року Київський районний суд м. Донецька розглянув подання слідчого у присутності заявника та його адвоката, які клопотали перед судом про обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з позбавленням свободи. У суді заявник зазначив, що міліція фізичного впливу на нього не здійснювала.

15. Того дня суд дійшов висновку про обґрунтованість подання слідчого та постановив взяти заявника під варту. Суд зазначив, що заявник за місцем реєстрації не проживає, обвинувачується у вчиненні тяжкого злочину, за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі строком до семи років, і, перебуваючи на свободі, може перешкоджати встановленню істини, ухилитись від слідства і суду і продовжувати злочинну діяльність. Заявника було поміщено до Донецького слідчого ізолятора.

16. Цю постанову було оскаржено захисником П., який клопотав до апеляційного суду Донецької області про звільнення заявника під підписку про невиїзд.

17. 13 червня 2012 року апеляційний суд Донецької області залишив постанову від 1 червня 2012 року без змін. Зазначаючи, що хоча заявник має постійне місце проживання в Одеській області, суд вказав, що той факт, що він веде жебрацький спосіб життя, походить з бідної сім'ї та не отримує від неї жодної фінансової підтримки, є підставою для взяття його під вартою, а більш м'яким запобіжним заходом, ніж взяття під варту, «виконання [ним] надалі процесуальних обов'язків неможливо забезпечити».

18. 1 березня 2013 року Київський районний суд м. Донецька визнав заявника винним у вчиненні грабежу і призначив йому покарання у вигляді позбавлення волі строком на один рік.

19. У своїй заяві заявник стверджував, що 24, 25 і 26 травня 2012 року, «позбавив[ши] [його] сну» і «із застосуванням [до нього] насилля», працівники міліції змусили його підписати документи, що за змістом не відповідали наданим ним раніше усним показам.

II. ВІДПОВІДНІ МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

20. Відповідні положення Кримінально-процесуального кодексу у редакції, чинній на час подій, передбачали:

«Стаття 106: Затримання органом дізнання підозрюваного у вчиненні злочину»

«Орган дізнання вправі затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі, лише при наявності однієї з таких підстав:

1. коли цю особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення;
2. коли очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на дану особу, що саме вона вчинила злочин;
3. коли на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину.

При наявності інших даних, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину, її може бути затримано лише в тому разі, коли ця особа намагалася втекти, або коли її місце проживання чи перебування не зареєстровано, або коли не встановлено особи підозрюваного.

Про кожний випадок затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, орган дізнання зобов'язаний скласти протокол із зазначенням підстав, мотивів, дня, години, року, місяця, місця затримання, пояснень затриманого, часу складання протоколу про роз'яснення підозрюваному в порядку, передбаченому частиною другою статті 21 цього Кодексу, права мати побачення із захисником з моменту затримання. Протокол затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим.

Копія протоколу з переліком прав та обов'язків негайно вручається затриманому і направляється прокурору. На вимогу прокурора йому також надсилаються матеріали, що стали підставою для затримання.

Протягом сімдесяти двох годин після затримання орган дізнання:

- (1) звільняє затриманого – якщо не підтвердилась підозра у вчиненні злочину, вичерпався встановлений законом строк затримання або затримання було здійснено з порушенням вимог, передбачених частинами першою і другою цієї статті;
- (2) звільняє затриманого і обирає щодо нього запобіжний захід, не зв'язаний з триманням під вартою;
- (3) доставляє затриманого до судді з поданням про обрання йому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.